

Wartość przyrodnicza natorfowych łąk w Potulicach gm. Lipka (Ark. ew. 2 dz. 81, 82, 83, 84, 360, 361, 365, 366, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380 oraz dzielących je rowów melioracyjnych i najbliższego otoczenia) i w związku z projektowaną ich eksploatacją torfu.

Wstęp

Powiat złotowski w części północnej nie ma szczególnie bogatej szaty roślinnej i położony jest z dala od ośrodków naukowych, w związku z czym zbadany został nierównomiernie, w stopniu niewystarczającym. W XIX wieku do lat 20. XX wieku badał go znakomity botanik J. Abromeit (1881[1882], 1873 – 1928), a później do II wojny światowej R. Frase (1914-39) i F. Koppe (1914-1931). Dane o interesujących, rzadkich gatunkach roślin zebrali J. Abromeit i in. w dziele *Flora von Ost- und Westpreussen* (1898-1940). W badaniach tych koncentrowano się na kilku bardziej interesujących przyrodniczo terenach, jak dolina Gwdy i Debrzynki. Brak doniesień o cennych gatunkach z okolic Lipki (niem Linde) i Potulic (niem Pottlitz).

Dorobek wcześniejszy podsumował Z. Czubiński z UAM w Poznaniu (1950). Od końca lat 50. w okolicach Szczecinka (po Lędyczek i Jastrowie) pracował W. Żukowski z UAM (ponad 10 pozycji z lat 1960-1982). Później pracowali tu badacze roślinności torfowiskowej ze Szczecina - J. i M. Jasnowscy. Marginalnie na ziemię złotowską sięgali z UAM K. Latowski i in. (1971-1978), z UMK w Toruniu K. Kępczyński i W. Fertsch (1975, 1982), L. Rutkowski (1982), Kępczyński i Rutkowski (1991). Badania flory w ramach prac na potrzeby (*Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce 2001*) na terenie powiatu prowadzili po 1978 roku badacze u UAM w Poznaniu a w części wschodniej – UMK w Toruniu (Kępczyński, Załuski, Rutkowski). W ostatnich latach w związku z likwidacją poligonów, badaniami Natura 2000 powstało szereg niepublikowanych opracowań obszarów Natura 2000 na zachód i północny zachód od Złotowa; krótkie informacje na ten temat zamieszczono na stronach internetowych.

Najbliższe okolice Złotowa są jednak typowym, stosunkowo mało atrakcyjnym przyrodniczo, także faunistycznie terenem rolniczym.

We wrześniu i początku października 2016 przeprowadzono dokładne obserwacje szaty roślinnej i notowano przedstawicieli fauny na rozległych zmeliorowanych już w XIX wieku zatorfionych obniżeniach (Łużanki) na południe od Potulic. Całość, to płytkie torfowisko pojezierne typu niskiego, gdzie wskutek „melioracji”, czyli odwodnienia powstał kompleks użytków zielonych pociętych rowami melioracyjnymi przeważnie pozbawionymi urządzeń spiętrzających wodę. Wskutek przesuszenia, zewnętrzne warstwy torfu uległy degradacji i częściowej mineralizacji, powstały mało użyteczne mursze na torfie, a w miejscach wyniesionych (na północ od omawianych działek) i na obrzeżach kompleksu piaszczyste gleby murszaste i mineralne. Cały teren od północy i południowego - wschodu otaczają pola uprawne obsiane głównie kukurydzą i żytem (rola klasy od IV do V), a od wschodu trwa eksploatacja torfu na łące klasy V. Na wyniesieniu oddzielający dno doliny od pól uprawnych jest wielogatunkowe zadrzewienie prywatne (na terenie nadleśnictwa Lipnica, nie wykazane w *Banku Danych o Lasach*) czeremchą amerykańską (*Padus serotina*).

Omawiane działki mimo niskiej (Ł IV) klasy pokrywają intensywnie użytkowane łąki kośne (2-3). – fot. niżej (3.10.2016 L.R.).

Działki po stronie zachodniej (376-380 i 371-375) w 2015 roku zaorano i na nowo obsiano (co widać na ortofotomapie Google Maps), jednak wskutek suszy trawa nie urosła – fot. niżej (3.10.2016 L.R.).

Omawiane działki wyróżniają się od pozostałych tym, że na i wzdłuż poprzecznych płytkich, od lat nie oczyszczanych rowów melioracyjnych powstało 5 pasów zarośli łożowych z jeżyną popielicą i maliną (*Rubus caesius*, *R. idaeus*) oraz na wpół ruderalne ziołorośla pokrzywowo-podagrycznikowe (*Urtico-Aegopodietum*). Widać to nie tylko na ortofotomanpie (Geoportal 2) i nowszych mapach topograficznych. Fot. niżej (L.R. 3.10.16)

Miejscami towarzyszą im starsze niż 10 lat zarośla bzu czarnego (*Sambucus nigra*) z czeremchą pospolitą (*Padus avium*) a na dz. 84 małe zadrzewienie brzoźowe (większe drzewa niedawno usunięto w latach 2015/16 (patrz ortofotomapa z Google Maps).

Niżej fot. zadrzewienia wśród zarośli malin i ziołorośli pokrzywowych (L.R. 3.10.2016)

W dolinie na sąsiadujących działkach powstały nieliczne i niewielkie młode brzeziny, olszyny i zarośla łożowe. W odległości 2,5 kilometrów na północ i 4 km na południowy-wschód od obiektu rozciągają się lasy sosnowe (przeważnie a gruntach porolnych) z fragmentami przesuszonych olsów w obniżeniach

Wyniki

Flora

W trakcie poszukiwań stwierdzono obecność ponad 100 gatunków roślin naczyniowych i kilka gatunków mszaków rodzaju *Mnium*, *Brachytecium*, *Plagiotecium*. Są to przeważnie gatunki pospolite – łąkowo-pastwiskowe, szuwarowe i ruderalne. Nie znaleziono żadnych gatunków roślin kwiatowych podlegających ochronie. Na brzegu świeżo pogłębionych rowów głównych (dz. 280W, 18/1Wp) nie występuje nawet pospolita w całym kraju na torfowiskach niskich i podmokłych łąkach, kosmopolityczna mokradłoszka (*Calliergonella cuspidata*).

Rośliny drzewiaste.

Drzewa na terenie omawianych działek nie występują, jednak świeże pnie wskazują że do niedawna rosły pojedynczo nad rowami, niewielkie, często młode okazy brzozy brodawkowate (*Betula pendula*), czeremchy (*Padus avium*), wierzby białej (*Salix alba*). Krzewy to głównie wierzba szara (*Salix cinerea*), która miejscami poza badanymi działkami tworzy już niewielkie zarośla z bzem czarnym. Pojedynczo spotkać można inne wierzby, młode olsze i trzmielinę zwyczajną (*Euonymus europaea*).

Rośliny zielne.

Na omawianym terenie przeważają byliny łąkowe i pastwiskowe (głównie trawy). Rośliny roczne i dwuletnie to tzw. „chwasty” na sąsiednich przydrożach i polach. Większość flory stanowią mezofity ale miejscami – w nieczyszczonych rowach spotyka się gatunki szuwarowe z trzciną (*Phragmites australis*), manną fałdowaną (*Glyceria notata*) i turzycami (*Carex acutiformis*, *C. gracilis*, *C. caespitosa*, *C. rostrata*), szerzej rozprzestrzeniony jest szuwar mozgi trzcinowatej (*Phalaris arundinacea*).

Z roślin łąkowych na murszach najczęstsze są tu:

kupkówka pospolita (*Dactylis glomerata*),

tymotka łąkowa (*Phleum pratense*);

wyczyniec łąkowy (*Alopecurus pratensis*),

kostrzewy łąkowa i czerwona (*Festuca pratensis*, *F. rubra*),
wiechlina zwyczajna i łąkowa (*Poa trivialis*, *P. pratensis*),
kłosówka wełnista (*Holcus lanatus*),
śmiałek darniowy (*Deschampsia caespitosa*),
krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*)
jaskier rozłogowy (*Ranunculus repens*),
życica trwała (*Lolium perenne*),
mniszek lekarski (*Taraxacm officinale* agg.),
babka wąskolistna (*Plantago lanceolata*),
pięciornik gęsi (*Potentilla anserina*),
koniczyna biała (*Trifllium repens*).

W części niedawno zaoranej i obsianej – dominuje rzeżuszniki piaskowy (gęsiówka piaskowa) *Cardaminopsis arenosa*.

Roślinność, siedliska

Na łąkach w omawianym terenie prowadzone jest intensywne użytkowanie kośne, obecnie miejscami nieregularne lub miejscami zaniechane (dz. 84, 365), niedrożne rowy wskutek zarośnięcia nie spowodowały wtórnego zabagnienie i wypierania łąk przez szuwały turzycowe i trzcinowe. W klasyfikacji terenu podawane są jako łąki trwałe klasy IV, V oraz pastwiska PsV, jednak można obserwować obecnie wykaszanie pastwisk i wypas łąk trwałych, oraz ich zaorywanie i obsiewanie, co utrudnia ich klasyfikację fytosocjologiczną. Całość ma charakter mozaikowy i w dużej mierze przejściowy między typowymi łąkami i pastwiskami. Przeważają intensywnie użytkowane, podsiewane łąki dwukośne związku *Calthion* i *Alopecurion* przechodzące rzadziej wykaszane w obniżeniach wzdłuż rowów ziołorośla łąkowe związku *Filipendulion ulmariae*. Na nieznacznym wyniesieniu (na północ od omawianych działek), na glebach mineralnych murszowatych pojawiają się nieregularne płyty z dominacją kłosówki wełnistej (*Holcus mollis*) *odoratum*) nawiązujące do ekstensywnych łąk świeżych związku *Arrhenatherion* (kod 6510). Nie znaleziono jednak płatów typowych, ale nawiązujące do zdegradowanych pastwisk z jaskrem rozłogowym, pięciornikiem gęsim i mniszkiem. W innych miejscach widać ekspansję ostrożenia polnego (*Cirsium arvense*), pokrzywy (*Urtica dioica*) lub perzu (*Elymus repens*). Nie stwierdzono łąk trzęślicowych zmiennowilgotnych (kod 6410) ani selernicowych (6440).

W wąskich, czyszczonych rowach spotyka się szczątkowe, wąskie fragmenty różnych siedlisk szuwarowych (trzciniowych - *Phragmition*, wielkoturzycowych - *Magnocaricion*).

Wzdłuż dróg gruntowych rozwinęły się pasy muraw wydepczyskowych (*Polygonion aviculatis*, *Agropyro-Rumicion cirispi*) z rdestem ptasim i babkami.

Pola uprawne (kukurydza) z typowymi chwastami – miotła zbożowa (*Apera spica-venti*), chaber bławatek (*Centaurea cyanus*) czy mak polny (*Papaver rhoeas*), graniczą na małych odcinkach

Grzyby

Nie stwierdzono obecności grzybów wielkoowocnikowych. W bardziej sprzyjających okresach mogą pojawić się twardzioszki przydrożne (*Marasmius oreades*) i nieliczne czubajki kanie (*Lepiota procera*). Na pozbawionych drzew działkach nie obserwowano porostów nadrzewnych ani naziemnych. Natomiast w zaroślach występują drobne gatunki skorupiaste i listkowate na pniach (*Xanthoria*, *Physcia*, *Parmelia*) i mech *Pylasia* – fot. niżej L.R. 3.10.2016.

Fauna

W zaroślach są liczne ślady bytowania i rycia przez dziki, na krzewach „czmychania” przez samca sarny. Zaobserwowaliśmy kryjącego się dużego psa w typie owczarka alzackiego. Na sąsiedniej łące pojedyncze kopce – kretowiny a w rowie (dawnej rzeczce) gałąź ogryzioną przez bobry. Nad głową 1 raz przeleciał kruk, w zaroślach na krótko pojawiło się wędrowne stado trznadli.

Walory przyrodnicze terenu

Omawiany teren, w porównaniu z sąsiednimi rozleglejszymi zabagnieniami i użytkami zielonymi nie posiada znaczących walorów przyrodniczych. Został w przeszłości silnie zmieniony wskutek nadmiernego przesuszenia i intensywnej gospodarki.

Oddziaływanie na rośliny

Nie ma tu cennych gatunków, a po rekultywacji nastąpi powrót większości roślin, (choć nastąpi zmiana proporcji – mniej torfowiskowych i łąkowych, więcej wodnych, szuwarowych, ruderalnych).

Oddziaływanie na siedliska przyrodnicze

Ze względu na brak dobrze wykształconych (ewentualnie stan ”D”) siedlisk przyrodniczych na terenie proponowanym do eksploatacji (dawniej intensywne łąki i pastwiska – stały się nieużytkami) oddziaływanie eksploatacji torfu na omawianych działkach i w ich najbliższym sąsiedztwie nie jest istotne. Oczywiście zniszczeniu (lecz z możliwością częściowej regeneracji) ulegną inne mniej cenne siedliska – użytki zielone intensywne, pastwiska, zarośla i ziołorośla łąkowe. Powstaną jednak zbiorniki wodne (odwrócenie sukcesji, łądowacenia), które mogą stać się miejscem odtworzenia się cennych siedlisk.

Literatura dotycząca omawianego terenu

Abromeit J., Neuhoff W., Steffen H., 1898-1940. Flora von Ost- und Westpreussen. Preuss. Bot. Verl. Berlin-Königsberg.

Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. 2001. Opr. zbiorowe red. A. i M. Zając, Kraków.

- Czubiński Z., 1950. Zagadnienia geobotaniczne Pomorza. Bad.Fizjogr. nad Polską Zach. 2.
- Frase R. 1930. Neue und bemerkenswerte Pflanzenfunde in der Grenzmark Posen-Westpreussen. Abh.u.Ber.d.Naturwiss.Abt.Grenzm.Gesellsch.zur Erforsch.u.Pflege d.Heimat. V.Jahrg. Schneidemühl.
- Frase R., 1939. Vierter Beitrag zur floristischen Erforschung der Grenzmark Posen-Westpreussen. Grenzmärk.Heimatblät. Ztsch.d. Grenzmärk.Gesellsch.zur Erforsch.u.Pflege d.Heimat. 3,15.
- Kępczyński K., Fertsch W., 1975, 1982. Materiały do flory Łobżonki i terenów do niej przyległych. Cz.I, II. Acta Univ.N.Copern., Biol. 20, 24.
- Kępczyński K., Rutkowski L., 1991. Rozmieszczenie *Corydalis intermedia* (L.)Merat. w Polsce i jej udział w różnych zbiorowiskach roślinnych. Acta Univ.N.Copern., Biol. 38, Toruń.
- Polska czerwona księga roślin. wyd. III. 2014. Red. R.Kaźmierczak, K.Zarzycki, Z. Mirek Kraków.
- Rutkowski L., 2015. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski Niżowej. Wyd. Nauk. PWN.
- Żukowski 1960. Roślinność naczyniowa okolic Szczecinka. Pozn. Tow. Przyj. Nauk 22.